

# «Ποια θεωρείτε ότι είναι τα κατάλληλα μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης της διάδοσης του κορωνοϊού στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας;»

Γεώργιος Μπορμπαντωνάκης

Φοιτητής ΠΜΣ «Εγκληματολογία & Αντεγκληματική Πολιτική» (ΕΚΠΑ)

**Η** περασμένη χρονιά σημάδεψε την παγκόσμια κοινότητα, όταν η πανδημία του νέου κορωνοϊού σάρωσε με ραγδαίους ρυθμούς ολόκληρη την υφήλιο αναγκάζοντας τα περισσότερα κράτη να εφαρμόσουν δρακόντεια μέτρα φυσικής και κοινωνικής αποστασιοποίησης. Κι αν στην Ελλάδα η πρόληψη για το γενικό πληθυσμό ταυτίστηκε εν πολλοίς με το διαρκώς προβαλλόμενο σλόγκαν «μένουμε σπίτι, μένουμε ασφαλείς», η πραγματικότητα εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων της χώρας θα μπορούσε να αποτυπωθεί συνοπτικά με τη φράση «μένουμε στις φυλακές, μένουμε ανασφαλείς».

Ήδη από το Μάρτιο του 2020 ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας έκρουε τον κώδωνα του κινδύνου πως οποιαδήποτε προσπάθεια ελέγχου της πανδημίας θα αποτύχει εάν δεν ληφθούν εγκαίρως προληπτικά μέτρα εντός των καταστημάτων κράτησης.<sup>1</sup> Οι φυλακές, όπως κάθε κλειστή δομή, αποτελούν εστίες υπερμετάδοσης του ιού. Πιο αναλυτικά, οι κρατούμενοι είναι περισσότερο ευάλωτοι σε μολυσματικές παθήσεις, καθώς το ανοσοποιητικό τους σύστημα είναι ιδιαιτέρως εξασθενημένο λόγω σοβαρών υποκείμενων νοσημάτων. Παράγοντες, όπως οι κακές συνθήκες προσωπικής υγιεινής και καθαριότητας των κτιριακών εγκαταστάσεων, η δυσχερής πρόσβαση σε κατάλληλη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και η απαράδεκτη «σαρδελοποίηση» ως αποτέλεσμα του υπερσυνωστισμού, λειτουργούν επιβαρυντικά στην υγεία των κρατουμένων. Επιπλέον, το φυλακτικό και ιατρικό προσωπικό εξαιτίας της καθημερινής επαφής με τους κρατούμενους διατρέχει αυξημένο κίνδυνο μόλυνσης, με συνέπεια τη μετέπειτα διασπορά του ιού στην κοινότητα. Συνεπώς, το ζήτημα της υγείας εντός των φυλακών θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως αναπόσπαστο τμήμα του κρατικού σχεδιασμού για την προστασία της δημόσιας υγείας.

1. Βλ. World Health Organization (March 2020). Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention. (<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/336525/WHO-EURO-2020-1405-41155-55954-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>)

Δίχως αμφιβολία το μεγαλύτερο πρόσκομμα που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν οι κυβερνήσεις ανά τον κόσμο ήταν ο υπερπληθυσμός των φυλακών, που ομολογουμένως δυσχεραίνει την τήρηση των υγειονομικών πρωτοκόλλων (π.χ. αποστάσεις, καραντίνα σε ξεχωριστό χώρο). Ως εκ τούτου, εξεδόθησαν άμεσα συστάσεις και οδηγίες από ποικίλους υπερεθνικούς θεσμούς που καλούσαν τα κράτη σε γενναίες μειώσεις του σφραγιστικού πληθυσμού. Το Γραφείο του ΟΗΕ για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UNODC) πρότεινε δύο στρατηγικές αποσυμφόρησης των φυλακών. Αφ' ενός, τον περιορισμό της εισροής νεοεισερχόμενων κρατουμένων με την αναστολή εκτέλεσης των φυλακτικών ποινών και με τη χρήση εναλλακτικών της προσωρινής κράτησης μέτρων. Αφ' ετέρου δε, τη μείωση του αριθμού των εγκλείστων, ιδίως όσων ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες, μέσω χορήγησης πρόωρων απολύσεων, προσωρινής διακοπής ή κατ' οίκον έκτισης της ποινής με ηλεκτρονική επιτήρηση, πάντοτε με την επιφύλαξη της δημόσιας ασφάλειας.<sup>2</sup> Ανάλογη έκκληση απηύθυνε και το Συμβούλιο της Ευρώπης προτείνοντας τη μεθοδευμένη χρήση εναλλακτικών των στερητικών της ελευθερίας ποινών.<sup>3</sup>

Αρκετές πολιτείες των ΗΠΑ προχώρησαν σε αποφυλακίσεις εκατοντάδων προσωρινά κρατούμενων και σε πρόωρες απολύσεις ατόμων που εξέτιαν ποινές μικρής διάρκειας. Ανάλογη πρωτοβουλία ανέλαβε και η Βραζιλία με την αποφυλάκιση 30.000 μη επικίνδυνων κρατουμένων. Στην Αιθιοπία χορηγήθηκε προεδρική χάρη σε πάνω από 4.000 φυλακισμένους των οποίων η ποινή έληγε σε λιγότερο από ένα χρόνο, ενώ οι αρχές στο Αφγανιστάν διέταξαν την αποφυλάκιση 10.000 κρατουμένων με έμφαση στις πληθυσμιακές ομάδες των γυναικών, των εφήβων, των βαριά ασθενών και των ατόμων ηλικίας άνω των 55 ετών. Παράδειγμα προς μίμηση αποτελεί σαφώς και το Ιράν, όπου μέχρι σήμερα έχουν αποφυλακισθεί περισσότεροι από 85.000 κρατούμενοι από τους συνολικά 190.000.

Στη Γηραιά Ήπειρο μέτρα αποσυμφόρησης έχουν ήδη εφαρμοσθεί από αρκετές χώρες. Η Κύπρος έδωσε τη δυνατότητα σε περισσότερα άτομα να ενταχθούν στο θεσμό της Ανοιχτής Φυλακής και της εξωιδρυματικής απασχόλησης. Η Γαλλία προτίμησε την πρόωρη απόλυση όσων είχαν ακόμη δύο μήνες εκτιόμενης ποινής ενώ ανέστειλε την εκτέλεση βραχυχρόνιων ποινών για μη επικίνδυνους δράστες. Η Ισπανία και η Ιταλία προχώρησαν σε πρόωρες αποφυλακίσεις υπό τον όρο της κατ' οίκον έκτισης της ποινής με ηλεκτρονική επιτήρηση. Στην Πορτογαλία η κυβέρνηση χορήγησε χάρη στους κρατούμενους άνω των 65 ετών με χρόνια νοσήματα και σε όσους εξέτιαν ποινές μικρής διάρκειας έως δύο έτη.<sup>4</sup> Αξιοσημείωτο είναι και το παράδειγμα

2. Βλ. United Nations Office on Drugs and Crime (March 2020). COVID-19 preparedness and responses in prisons. ([https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNODC\\_Position\\_paper\\_COVID-19\\_in\\_prisons.pdf](https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNODC_Position_paper_COVID-19_in_prisons.pdf))

3. Βλ. Συμβούλιο της Ευρώπης (Μάρτιος 2020). Δήλωση αρχών σχετικά με τη μεταχείριση των ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους στο πλαίσιο της πανδημίας του κορωνοϊού (COVID-19). (<https://rm.coe.int/16809e1c56>)

4. Βλ. European Parliamentary Research Service. (June 2020). Coronavirus and prisons in the EU. Member-State measures to

χωρών, όπως η Ιρλανδία, η Δανία, η Νορβηγία και η Φιλανδία, οι οποίες, καίτοι δεν αντιμετωπίζουν ζητήματα υπερπληρότητας, προέβησαν σε αποφυλακίσεις και σε αναστολή εκτέλεσης ποινών ως έκτακτα προληπτικά μέτρα κατά της εξάπλωσης του ιού.<sup>5</sup>

Ειδικότερα, το μείζον θέμα του υπερπληθυσμού έχει λάβει εκτεταμένες διαστάσεις στη χώρα μας, όπου σχεδόν σε όλα τα καταστήματα ο αριθμός των κρατουμένων ξεπερνάει την προβλεπόμενη χωρητικότητα κάθε δομής, ενώ εξαιτίας της άνιση κατανομής των κρατουμένων η πληρότητα σε ορισμένες φυλακές αγγίζει το 200%.<sup>6</sup> Ενδεχομένως, η προσωρινή μεταγωγή κρατουμένων σε ολιγοπληθή καταστήματα, για παράδειγμα στις αγροτικές φυλακές, θα συνέδραμε κατά το μάλλον ή ήττον στην αποσυμπίεση μερικών καταστημάτων.

Ενόψει της δυναμικά εξελισσόμενης πανδημίας η Ένωση Ελλήνων Ποινολόγων συνέταξε ένα ολοκληρωμένο σχέδιο νόμου με κεντρικό άξονα την αποσυμφόρηση των φυλακών. Συγκεκριμένα, πρότεινε την απόλυση ορισμένων κατηγοριών κρατουμένων υπό τον όρο της τακτικής παρουσίας σε οικεία αστυνομικά τμήματα, την κατ' οίκον έκτιση του υπόλοιπου των ποινών για όσους έχουν συμπληρώσει το εβδομηκοστό έτος ηλικίας, την επέκταση του ανασταλτικού αποτελέσματος της άσκησης έφεσης στις αποφάσεις πρωτοβάθμιων δικαστηρίων που επιβάλλουν ποινές έως δέκα έτη και την κατ' επείγουσα εξέταση των αιτήσεων για άρση ή αντικατάσταση της προσωρινής κράτησης. Ρητώς εξαιρούντο από τα ανωτέρω έκτακτα μέτρα τα εγκλήματα εκείνα που συνδέονται με αυξημένο κίνδυνο για τη δημόσια τάξη.<sup>7</sup>

Παρά τις αρχικές εξαγγελίες της Γ.Γ. Αντεγκληματικής Πολιτικής αναφορικά με την έκδοση πράξης νομοθετικού περιεχομένου με σκοπό την αποφυλάκιση περίπου του 20% των κρατουμένων,<sup>8</sup> ρύθμιση που αναντίρρητα θα προστάτευε την υγεία των απολυόμενων και παράλληλα

---

reduce the spread of the virus. ([https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/651976/EPRS\\_BRI\(2020\)651976\\_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/651976/EPRS_BRI(2020)651976_EN.pdf))

5. Βλ. Center for Crime and Justice Studies (April 2020). European responses to coronavirus in prisons. (<https://www.crimeandjustice.org.uk/news/2020-04-24/european-responses-coronavirus-prisons>)

6. Τον Απρίλιο του 2020 όταν η πανδημία είχε αρχίσει να εξαπλώνεται δυναμικά σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια διέμεναν 11.354 κρατούμενοι σε φυλακές συνολικής χωρητικότητας 10.055 ατόμων.

7. Βλ. Ένωση Ελλήνων Ποινολόγων (Μάρτιος 2020). Σχέδιο διάταξης νόμου για την προστασία των κρατουμένων από την πανδημία. ([https://hcb.gr/wp-content/uploads/2020/03/%CE%95%CE%95%CE%A0\\_%CE%A3%CE%9D\\_%CE%9A%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%8D%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CE%B9\\_%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%AF%CE%B1.pdf](https://hcb.gr/wp-content/uploads/2020/03/%CE%95%CE%95%CE%A0_%CE%A3%CE%9D_%CE%9A%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%8D%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CE%B9_%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%AF%CE%B1.pdf))

8. Σύμφωνα με δημοσιογραφικές πηγές επρόκειτο να αποφυλακισθούν οι κρατούμενοι με εναπομείναντα πραγματικό χρόνο εκτιόμενης ποινής τους 12 μήνες, οι κρατούμενοι που εκτίουν κατά μέγιστο πενταετή ποινή εφόσον έχουν ήδη εκτίσει το 1/20 αυτής καθώς και οι κρατούμενοι άνω των 65 ετών εφόσον έχουν εκτίσει το 1/30 της ποινής τους. Εξαιρούντο ορισμένα βίαια εγκλήματα λ.χ. βιασμοί, ανθρωποκτονίες, τρομοκρατία. (<https://www.dikastiko.gr/second-lead/pnp-aposymforisis-fylakontha-apofylakistoy-n-to-peripoy-20-ton-kratoymenon-poi-es-chores-to-efarmozoy-n-idi/>)

θα βελτίωνε αισθητά το επίπεδο υγιεινής και διαβίωσης των εναπομείναντων κρατουμένων, το συγκεκριμένο μέτρο δυστυχώς δεν ευδοκίμησε. Στον αντίποδα, ο υπερπληθυσμός στις ελληνικές φυλακές μάλλον διογκώθηκε εν μέσω πανδημίας, καθώς σύμφωνα με τα πορίσματα έκθεσης του Συμβουλίου της Ευρώπης το διάστημα Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2020 το ποσοστό εγκλεισμού αυξήθηκε κατά 5,3 μονάδες, την ίδια περίοδο μάλιστα που στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη το ποσοστό αυτό κατέγραψε αρνητικό πρόσημο.<sup>9</sup>

Για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κορωνοϊού εντός των φυλακών η Ελλάδα εστίασε στην απομόνωση των κρατουμένων από το γενικό πληθυσμό. Απαγορεύθηκαν οριζοντίως οι τακτικές άδειες, τα επισκεπτήρια, η αλληλογραφία, οι μεταγωγές ενώ διεκόπη η λειτουργία των εκπαιδευτικών και επανεντακτικών προγραμμάτων. Παρότι οι ενέργειες αυτές κρίνονται κατ' αρχήν θεμιτές και πρόσφορες για την προστασία της σωφρονιστικής κοινότητας, η παρατεταμένη περιστολή των δικαιωμάτων επιβαρύνει σημαντικά τη ζωή των κρατουμένων. Επομένως, είναι επιβεβλημένη η παράλληλη υιοθέτηση αντισταθμιστικών μέτρων.

Η αποκοπή της επικοινωνίας με τα οικεία πρόσωπα οξύνει τα εντασιακά συναισθήματα που βιώνουν οι κρατούμενοι επιδεινώνοντας την εύθραυστη ψυχική τους υγεία, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε επακόλουθη κατάπτωση και της σωματικής. Ως εκ τούτου, η ελληνική Πολιτεία οφείλει να διευκολύνει κατά το δυνατόν την επικοινωνία των φυλακισμένων με τις οικογένειές τους, ακολουθώντας το παράδειγμα της Αγγλίας, της Σκωτίας, του Βελγίου και της Σουηδίας που παρείχαν στους κρατούμενους κινητά τηλέφωνα με προπληρωμένα πακέτα ομιλίας.<sup>10</sup> Επίσης, θα πρέπει να υπάρξει κρατική μέριμνα για τη χορήγηση αναγκαίων εν καιρώ πανδημίας ειδών ατομικής προστασίας και υγιεινής, λ.χ. σαπούνια, μάσκες και γάντια, αγαθά που υπό κανονικές συνθήκες προμηθεύονται οι κρατούμενοι από τον έξω κόσμο μέσω των επισκεπτηρίων και των δεμάτων που λαμβάνουν, ωστόσο, λόγω των περιοριστικών μέτρων τα στερούνται.

Η πανδημία ανέδειξε χρόνιες παθογένειες του ελληνικού σωφρονιστικού συστήματος που αποδείχθηκαν ευνοϊκές για την εξάπλωση του ιού, όπως ο υπερπληθυσμός και οι εξαθλιωτικές συνθήκες διαβίωσης, καθιστώντας πιο επιτακτική από ποτέ την ανάγκη για θαρραλέες αποφάσεις και συντονισμένη δράση μεταξύ Πολιτείας και Δικαιοσύνης.

9. Βλ. Aebi, M. & Tiago, M. M. (2020). *Prisons and prisoners in Europe in pandemic times: An evaluation of the mid-term impact of the COVID-19 on prison populations*. Special SPACE I report. Council of Europe statistics. σελ.7.

10. Τα κινητά αυτά δεν έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο, δεν μπορούν να στείλουν ή να λάβουν SMS ούτε και να δεχθούν κλήσεις. Ο κρατούμενος μπορεί να τηλεφωνήσει μόνο σε όσους είναι ήδη εγγεγραμμένοι στην καρτέλα του ως πρόσωπα επαφής.